

BUGUNGI KUNDA TARBIYACHI KASBIGA QO'YILADIGAN TALABLAR.

Termiz davlat pedagogika instituti o'qituvchisi

Xolboyeva Gulnora Ulashovna

Pedagogik mahorat-bu–tarbiyachining shunday shaxsiy va kasbiy fazilatlarini belgilaydigan xususiyatki, u o'z o'quv fanini chuqur va atroflicha bilishida, pedagogik – psixologik va metodik tayyorgarligida, yoshlarni o'qitish, tarbiyalash va rivojlantirishning optimal yo'llarini izlab topib, amaliy faoliyatga qo'llashida namoyon bo'ladi. Shunday qilib, kutubxonachi rahbar va xodimi insoniylik, mehnatsevarlik va fidoyilik kabi ma'naviy – axloqiy fazilatlarni o'zida tarkib toptirishi lozim.

Shuni alohida qayd qilib o'tmoq zarurki, tarbiyachilik kasbi murakkab va ma'suliyatli kasbdir. Ushbu kasbning sharafiligi va murakkabligi shu bilan belgilanadiki, u doimo ongning yagona sohibi bo'lgan inson bilan muloqotda bo'ladi. Ongli va tirik jonzot esa aqliy, ruhiy, hamda jismoniy jihatdan doimo rivojlanishda bo'ladi. Shuning uchun, bola bilan doimo muloqotda bo'lganda, unga ta'sir ko'rsatish uchun muntazam ravishda psixologiya, tarbiya nazariyasi kabi fanlarni mukammal o'rganib, o'z kasbiy mahorati ustida muttasil ish olib borishi kerak. Bu tarbiyachidan pedagogik – psixologik va metodik tayyorgarlikni ta'minlaydi. Pedagogik mahorat- pedagogik jarayonda tarkib topadi. Pedagogik jarayon esa kasbiy va shaxsiy tayyorgarlikni yo'lga qo'yib, mehnatga, hayotga tayyorlash uchun davlat, jamiyat, millat va kelajak avlod oldida javob beradigan mutaxassislarni tayyorlashga xizmat qiladi. Shuning uchun, xodim shaxsiy va kasbiy fazilatlar egasi bo'lishi lozim.

Xodimning shaxsiy fazilatlari sirasiga iymon–e'tiqodi, dunyoqarashi, ijtimoiy ehtiyoj va faolligi, odob–axloqi, fuqarolik burchlarini his qilishi, ma'naviyati, dilkashligi, talabchanligi, qat'iyiligi va maqsadga intilishi, insonparvarligi, huquqiy bilimdonligi va h.k.lar kiradi. Bular rahbar va xodimiga kasbiy xususiyatlarni o'zida tarbiyalab borishga ko'maklashadi.

Pedagogik nazokat(takt) – o'qituvchining pedagogik maqsadga muvofiq, foydali, qimmatli harakatlarining o'lchovi, me'yori va ta'sir vositasining chegarasi sifatida xarakterlanadi. Pedagogik mahoratning qayd qilingan tarkibiy qismlari o'qituvchining kasbiy xususiyatlarini boyitadi va uni mohirlik sari yetaklaydi va o'qituvchi - tarbiyachida pedagogik mahorat malakalarining tarkib topishiga yordam beradi. Ammo, o'z kasbining mohir ustoz bo'lish uchun faqatgina ularga tayanib, ish tutish kutilgan natijani bermasligi mumkin. Buning uchun muntazam ravishda pedagogik fikrlash, pedagogik o'ylash, pedagogik ish tutish lozim bo'ladi. Bu deganimiz, o'z faoliyatini pedagogik hodisalarni, vaziyatlarni tahlil qilish, ularning har bir bog'lanish joylarini anglashga intilish, kunlik natijalarni mustaqil ravishda tahlil qilishi va yangi ta'lim-tarbiyaga doir g'oyalarni avvalgilari bilan taqqoslay olishga odatlanishi ham lozim bo'ladi. Asosiy pedagogik-psixologik muammolarni topa olish ularni hal etishning eng qulay yo'llarini topish ustida o'ylash ham kerak.

Hozirgi kunda ta'lim-tarbiyaning insonparvar, demokratik xarakterda ekanligi, ta'lim oluvchilarni erkin, mustaqil fikr yuritishga va ongli intizomga o'rgatish, intellektual va ma'naviy-axloqiy jihatdan tarbiyalash, o'qituvchidan chuqur bilimga, kasbiy malaka va ko'nikmalarga, yuksak axloqiy fazilatlarga ega bo'lishni talab qiladi. Shu jihatdan o'qituvchining ta'lim oluvchilar bilan munosabatida "Pedagogik takt" muhim pedagogik qobiliyat sifatida e'tirof etiladi.

Tarbiyachilar har tomonlama ta'lim-tarbiya jara'eni to'g'ri tashkil etishi bilan birga o'zlarining tashqi qi'efasiga ham e'tibor berishi lozim.

Tashqi qi'efa orqali bolalarning qiziqishlarini orttirgan holda, o'zini namo'èn qila olish, o'ziga og'dira olish va e'tiborni qarata olish ish jara'eni samaradorligini oshiradi.

Lug'aviy jihatdan "imidj" (ing. —image") tushunchasi —siymo, —timsol, —qi'efa va —obraz ma'nolarini anglatadi. Mohiyatiga ko'ra esa ushbu tushuncha èrdamida —joziba, —maftunkorlik ma'nolarini ifodalaydi.

Imidj - aniq bir insonga bo'lgan munosabatda insonlar tafakkurida yuzaga keladigan tashkilot èki boshqa ijtimoiy ob'ekt qi'efasidir.

Pedagogik imidj - pedagogning ma'naviy-axloqiy qi'efasi bilan tashqi ko'rinishi o'rtasidagi o'zaro uyg'unlik va mutanosiblikdir.

Tarbiyachining tashqi qiyofasini ifodalovchi madaniyati

1. Gavidani tutish-to'g'ri tutish(yurishda, o'tirib turishda), qo'llarning rahbar va xodimi stolida erkin holatda bo'lishi, batartibligi, ixchamligi.
2. Kiyim- ozodaligi, shinam va bashangligi, kamtarligi, ranglning mos holda tanlanishi, kiyimning èshiga va kasbiga mosligi, kiyimni modaga muvofiqligi, bijuteriya, taqinchoqlarning ko'p va kamligi, ishiga mosligi.
3. Pardozning me'èrdaligi, èshi, kasbi va ishiga mosligi.
4. Soch turmagi (sochning ma'lum bir tartibililigi).
5. Pedagogning mimik va pantomimik ifodasi.

Tarbiyachining pedagogik texnikasi tizimida mimik va pantomimik ifodalari ham muhim o'rin tutadi. Pedagogning mimik va pantomimik ifodasi, tarbiyachining imo-ishorasida, ma'noli qarashlarida, rag'batlantiruvchi èki kinoyal tabassumida namo'èn bo'ladi va ular tarbiyachining pedagogik ta'sir ko'rsatishida, bolalarga mashg'ulotlarni ta'sirchan, qiziqarli, samarali va mazmunli o'tish uchun puxta zamin tay'èrlab beradi.

6. Mimika-his-hayajonning ifoda etishi, yuz mushaklarining, ma'noli

harakatlarning so'zla'etgan nuqtaga gapga mosligi. Mimika- bu o'z fikrlarini, kayfiyati, holati, hissi'etini tinglovchi bajara'etgan ishdan roziligi èki norizoligini bildirish maqsadida uchun yuz, qosh, ko'z muskullarini harakatga keltira olish san'atidir. Ba'zan yuzning va nigohning ifodasi bolalarga katta tarbiyaviy ta'sir ko'rsatadi. Mimik harakatlar, ifodalar ma'lumotlarning hissiy ahamiyatini kuchaytirib, ularni chuqur o'zlashtirish uchun imkon yaratadi. Bola pedagogga qarab uning kayfiyatini, munosabatini «o'qib» oladilar.

Shuning uchun uydagi ba'zi noxushliklar o'quv mashg'ulotlariga ta'sir ko'rsatadi. Mimik ifodalar bolaning o'quv kayfiyatiga o'zining salbiy ta'sirini ko'rsatmasligi kerak. Yuz ifodasida, mimik belgilarida faqat dars mashg'ulotlariga xos ta'sirini ko'rsata bilishi talab etiladi. Bu o'quv - tarbiya topshiriqlarini yechish bolalar ta'limi va tarbiyasiga ijobiy yo'nalish bera oladigan ko'rinishlarni ifodalashi lozim.

Yuz ifodasi, esa o'z navbatida nutq va munosabat xarakteriga mos bo'lishi kerak. U ishonch, ma'qullash, ta'qiqlash, norozilik, quvonch, faxrlanish, qiziquvchanlik, befarqlik, ikkilanish kabi xususiyatlarda ifodalanishi mumkin. Mimik ifodaning asosiy detali sifatida qayd qilinganidek qosh, ko'z, yuz ko'rinishi va muskullari ishtirok etadi. Ko'z, qosh, yuz bolalar javobidan qoniqish, xursand bo'lish, faxrlanish èki e'tirof, norozilik, qoniqmaslik, xafa bo'lish va boshqa belgilarni ifodalasa, ta'lim oluvchilar diqqatini bo'lmasdan, boshqalarga xalaqit bermasdan ta'lim - tarbiya ishlarini olib borish muvaffaqiyatli kechadi. Shuni ham alohida e'tirof etish joizki, mimik ifodalar namoyish qilinaètgan paytda tarbiyachining nigohi bolalarga, èki qaratilgan bo'lishi zarur. Doskaga, eshikka, derazaga, ko'rgazma qurollarga èki devorga nigoh tashlab mimik ifodalarni namoyish qilishdan qochish lozim.

7. Pantomimika- qo'l, o'èq, gavda harakatlari: yurish, qadam tashlash, erkin harakat qilish, jestlar va boshqalar.

Pantomimika – bu gavda, qo'l, oyoq harakatidir. Tarbiyachi mashg'ulotda o'quv ma'lumotlarini bayon qilar ekan, gavda holati orqali ma'lumotlarning obrazini chizadi, bolalar bundan zavqlanadilar, ichki his-tuyg'ulari, ularning tashqi hissiètlari bilan qo'shilib butun borliq ma'lumotlar mazmunini o'zlashtirishga qaratiladi. Gavdani rost tutib yura bilish, fikrlarini aniq va to'liq baèn qila turib qo'l, boshni turli harakatlarga keltirish tarbiyachining o'z bilimiga, kuchiga ishonchini anglatadi. Shuni ham unutmaslik kerakki, tarbiyachi bolalar oldida o'zini tuta bilsa, harakatlarini tartibga keltira olsa, o'quv-tarbiya jaraèni samarali bo'ladi. Mashg'ulotlar jaraènida o'èqlar 12-15 sm. oraliqda bir o'èq sal oldinga surilgan holda turish bu tarbiyachining o'z fanini mukammal bilishi, uni tushuntira olishiga ishoradir.

Tarbiyachining ishoralari ma'noli bo'lib, u ortiqcha harakatlardan xoli bo'lmog'i darkor. Masalan, keraksiz hollarda qo'llari bilan imo-ishoralar qilish, boshini uèq-buèqqa tashlash, o'èqlarini kerib o'tirish va h.k. Bunday holatlar bolalarning g'ashini keltiradi va o'quv faniga, tarbiyachiga nisbatan hurmatsizlik his-tuyg'ularini uyg'otadi.

Tarbiyachi guruhda yurgan paytida faqat oldin va orqaga qarab yurishi tavsiya etiladi. Chunki, agar u èn tomonlarga, ya'ni, u èndan, bu ènga yursa bolalar fikri bo'linadi va ular tez charchab qoladilar. Old tomonga yuraètganida, tarbiyachi eng muhim voqealarni baèn qilishi lozim, chunki bunda bolalar tarbiyachini butun diqqatlari bilan eshitaètgan bo'ladilar. Yuzi bolalarga teskari holda yuraètganda uncha ahamiyatga molik bo'lmagan fikrlarni aytish, dalillar keltirish maqsadga muvofiq bo'ladi. Chunki, bu vaqtda bolalar bir oz erkin holatda o'zlarini his qilaètgan bo'ladilar.

O'z hissiyotini boshqara olish malakasi tarbiyachi pedagogik texnikasi tizimida o'z hatti-harakati, hissiyatini idora qilishi va ruhiy (psixik) holatini boshqara olishi ta'lim-tarbiya jaraeni uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Tarbiyachi ta'sir ko'rsatish vaqtida (mashg'ulotda, mashg'ulotdan tashqari paytlarda, tarbiyaviy ishlar jaraenida) o'z hissiyatini boshqara olishi, jiddiy bo'lishi, umidbaxshlik, hayrixohlik kayfiyatda bo'la olishi ham pedagogik texnika tizimining muhim elementidir. Buyuk rus pedagogi A.S.Makarenko aytganidek: «Tarbiyachi tashkil etishni, yurishni, hazillashishni, quvnoq, eki jahldor bo'lishini bilishi lozim, U o'zini shunday tutishi kerakki, uning har bir harakati tarbiyalasin va o'qitsin». Bunday malakaga ega bo'lgan pedagog o'z-o'zini nazorat qila oladi, pedagogik faoliyati davomida sog'lom asab tizimini o'zida tarbiyalay oladi, asabiylashishdan, hissiy va aqliy zo'riqishlardan o'zini asraydi. O'z xatti - harakati, hissiy holatini nazorat qilishda pedagog, avvalo, o'zida quyidagilarni shakllantirishi lozim:

- hayrixohlik va optimizm ruhida bo'lish;
- o'z hulqini nazorat qilish, (muskul zo'riqishini, harakatini, nutq tempini, nafas olishini tartibga solish);
- faoliyatni dam oldirish, ya'ni lirik, musiqaviy, yumoristik, jismoniy daqiqalarni yaratish;
- o'z - o'ziga salbiy ta'sir ko'rsatishning oldini olish va h. k.

Shunday qilib, tarbiyachi yuqorida qayd etib o'tilgan pedagogik texnika ko'nikmalarini tarbiyalangan bo'lsa, u bolalarni o'qitish, tarbiyalash, va ularni shaxs sifatida kamol toptirish sohasida muvaffaqiyatga erishadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1.Г.УХолбоева.Физическое воспитание детей дошкольного возраста. Евразийский научный журнал, 462-464.2016 г

2.G.U Xolboyeva MAKTABGA TAYYORLOV GURUHI BOLALARIINI MAKTAB TA'LIMIGA TAYYORGARLIGINI SHAKLLANTIRISHNING MAZMUNI, PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK TALABLARI Academic research in educational sciences 3 (3), 792-794.2022 y

3.Г.У Холбоева. МАКТАБГАЧА YOSHDAGI BOLALARGA EKOLOGIK TALIM TARBIYA BERISHDA ZAMONAVIY YONDASHUV ИННОВАЦИИ В ПЕДАГОГИКЕ И ПСИХОЛОГИИ.2020 г

4.G.U Kholboyeva.IMPROVEMENT OF METHODOLOGICAL PREPARATION OF FUTURE EDUCATORS FOR THE FORMATION OF ECOLOGICAL LITERACY OF CHILDREN. Theoretical & Applied Science, 355-359 2020 y

5.Г.У Холбоева.Содержание и методика проведения физкультурных досугов в дошкольных учреждениях. Вестник современной науки, 131-133.2016 г

6. Г.У Холбоева.Содержание и методика проведения физкультурных досугов в дошкольных учреждениях. Вестник современной науки, 131-133.2016 г

7. G.U Kholboyeva. Improvement of methodological preparation of future educators for the formation of ecological literacy of children..Theoretical & Applied Science, 355-359. 2020 y.

8. Г.У Холбоева. Maktabgacha yoshdagi bolalarga ekologik talim tarbiya berishda zamonaviy yondashuv. Инноваци в педагогике и психологии. 2020 г

9.X.G Ulashovna.Improvement of methodological preparation of future educators for the formation of ecological literacy of children. International Scientific Journal Theoretical & Applied Science 3 (ISSN:2308)